

Helge Larsens tale ved Knud Rasmussens monument på Strandvejen, nord for København.

Den 7. juni 1979

Vi er samlet her for at ære mindet om vor store landsmand, Knud Rasmussen, som fødtes i dag for 100 år siden. Til trods for det korte spand af år, der var ham tilmålt, nåede han ved sit virksomme liv at udføre bedrifter, der har sat sig dybe spor i Danmark og Grønland såvel som i den store verden udenfor.

Uvilkårlig forbinder man altid Knud Rasmussens navn med Grønland, og det er ganske naturligt, men faktisk har han kun været fast bosiddende i Grønland de første 12 år af sit liv, alle senere ophold var som rejsende på et kortere eller længere besøg. Det er som rejsende, at skaberens af dette monument har gengivet Knud Rasmussen, spejdende mod et ukendt, fjernt mål, og det er som den rejsende polarforsker, vi vil mindes ham idag.

12 barneår synes ikke meget, og dog har de år spillet en betydelig rolle i Knud Rasmussens liv, ja, jeg vil gå så vidt som at sige, at disse barneår i forbindelse med et par andre faktorer har været afgørende for hans livsbane. Som andre danske børn født i Grønland voksede præstens søn i Jakobshavn op sammen med grønlandske børn og antagelig med en grønlandsk barnepige, og det var ganske naturligt, at han fra barnsben beherskede to sprog, nemlig foruden dansk også eskimoisk. Som de andre drenge deltog han i de forskellige former for sport, og da de var i Nordgrønland, var

hundeslæde-kørsel den fornemste, og netop i den udmærkede Knud sig. Lige fra han som lille kørte med familiens vandhenter indsugede han alt om hunde og slædekørsel, og inden han måtte afsted til Danmark for at gå i skole, havde han drevet det så vidt, at han endog skal have overgået sine to morbrødre, der var grønlandsk gift, og som regnedes som den tids bedste slædekuske i Grønland.

Selve samværet med de grønlandske børn har også været af betydning i hans fremtidige løbebane, og det er højst sandsynligt, at de dråber grønlandsk blod, der flød i hans årer, har haft samme virkning. Endelig er det også værd at bemærke, at det var i barndomsårene, han stiftede bekendtskab med den grønlandske sagnverden, og tidligt blev fortrolig med ånder og andre overnaturlige væsener, der befolker universet. Det skulle ikke vare mange år, før det kom ham til gode, at han havde siddet i timevis og lyttet til de gamle sagnfortællere.

Lejligheden bød sig, da han som student og journalist traf en kollega, der også var interesseret i Grønland, det var Mylius-Erichsen. Han havde planer om at lave en ekspedition til den del af Grønland, der ligger nord for Melville Bugten, og som var beboet af et par hundrede eskimoer, der slet ikke havde været i forbindelse med de danske kolonier i syd. Deres eneste forbindelse med hvide havde hidtil været skotske hvalfangere

og engelske og amerikanske ekspeditioner, på den tid navnlig Robert Peary. Ingen gjorde krav på landet, og det syntes de to unge mennesker (Knud Rasmussen var da 21 år), at der burde gøres noget ved. Ekspeditionsplanerne, de havde udarbejdet, fandt først nåde for myndighedernes øjne, efter at det var lykkedes dem at overtale kunstmaleren, grev Harald Moltke, til at deltage.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på ekspeditionen, der blev kendt under navnet „Den litterære Grønlandsekspedition 1902–04“, og hvori også Knud Rasmussens legekammerat fra Jakobshavn, Jørgen Brønlund deltog, men den blev af stor betydning. For det første for Danmark, da det blev indledningen til, at Danmark fik overhøjhedsret over hele Grønland, og for det andet for Knud Rasmussens fremtid. I kraft af sit kendskab til det eskimoiske sprog blev det ham, der forhandlede med polareskimoerne, og Knud Rasmussen blev som ekspeditionens yngste mand dens virkelige leder. Han blev accepteret af polareskimoerne, der blev hans venner, og det var ikke mindst på grund af dette venskab, at de ydede ekspeditionen al den bistand, de kunne, og ekspeditionen havde god brug for hjælp.

Men polareskimoerne trængte selv til hjælp. De havde af hvalfangerne og ekspeditionerne erhvervet sig skydevåben og havde fået smag for civilisationens goder, men hvis de hvide et år udeblev, havde eskimoerne ingen mulighed for at skaffe sig den nødvendige amunition og andre varer som f. eks. te og tobak. På deres bøn lovede Knud Rasmussen og Mylius-Erichsen, at det skulle de være

behjælpelig med at skaffe. Hjemme i Danmark agiterede de kraftigt for, at der skulle gøres noget for de par hundrede eskimoer, der bad om hjælp, og da staten var afvisende, foranstaltede de nødindsalinger, så det lykkedes at sende nogle varer op i sommeren 1905, og med fuldt lastede slæder. Også de to følgende vintre tilbragte Knud Rasmussen hos sine nye venner.

I 1909 var Knud Rasmussen „Udvalget for den grønlandske Kirkesag“ behjælpelig med at få oprettet en missionsstation, og en grønlandsk missionær kunne samme år begynde sin gerning, 188 år efter Hans Egede begyndte sin missionsvirksomhed i Vestgrønland. „Kirkesagen“ tog sig altså af det åndelige, men da staten stadig var uvillig til at gøre noget ved den materielle side, tog Knud Rasmussen sagen i sin egen hånd, og ved gode venners hjælp oprettede han i 1910 Kap York-stationen Thule, i daglig tale kaldt Thule-stationen. Oprettelsen af stationen havde tre formål, nemlig 1) at redde den nordligste del af Grønland for dansk kolonisation, 2) at udruste og danne basis, såvel geografisk som økonomisk, for videnskabelige ekspeditioner til udforskning af eskimokulturen i og uden for Grønland, dens oprindelse og eskimoernes vandringsveje, og endelig 3) gennem handelsstationen dels på forsvarlig måde at give polareskimoerne adgang til de varer, som de allesammen var blevet afhængige af gennem tuskhandel med skotske hvalfangere og amerikanske polar-ekspeditioner og her eller andetsteds at afhænde landets produkter.

Den 19. april 1910 hejste Knud Rasmussen Dannebrog ved Thule-stationen,

*Knud Rasmussen på 5. Thule Ekspedition
(Nationalmuseet).*

en begivenhed, der ikke kan vurderes højt nok. Dels førte den som tidligere nævnt til, at Danmark senere fik suveræniteten over hele Grønland, dels fik polareskimoerne de samme goder som stammefrænderne syd for Melville Bugten, og endelig var priserne på ræve- og bjørneskind så gode, at der blev penge tilovers til den nævnte ekspeditionsvirksomhed.

Den første af de såkaldte Thule-ekspeditioner, der fandt sted i 1912 og startede som en undsætningsekspedition, foregik med hundeslæder over indlandsisen til bunden af Danmarkshavn. På denne var Knud Rasmussen ledsaget af Peter Freuchen, der var fulgt med ham i 1910 som leder af Thulestationen, og som bekendt skabte sig et stort navn som forfatter.

2. Thule-ekspedition (1916–18) havde som formål at kortlægge Grønlands nordkyst i forbindelse med studiet af eskimoernes vandringsveje. I denne deltog som kartograf og geolog Lauge Koch, som selv blev et stort navn i Grønlands udforskning. I det hele taget har Knud Rasmussen valgt gode medarbejdere, hvad der navnlig kom ham tilgode ved den 5. Thule-ekspedition, der blev Knud Rasmussens største indsats i eskimoforskningen, den der slog hans navn fast som en af verdens store polarforskere.

Ideen til denne har han utvivlsomt fået, da han i 1909 sejlede til Thule sammen med geografi-professoren H. P. Steensby, hvis doktordisputats fra 1905 handlede om eskimokulturens oprindelse, et emne han senere uddybede i et større værk på engelsk. Den første plan blev da også til i samarbejde med professor

Steensby og publiceret allerede i 1909. I årenes løb tog planerne fastere form, men der skulle gå mere end 10 år, før de var rede til at føres ud i livet.

Ekspeditionens arbejdsområde var de dele af arktisk Canada, der ligger nærmest Grønland, og hvis beboere generelt betegnes som centraleskimoerne. Ekspeditionens hovedformål var en etnografisk undersøgelse af disse stammer og en arkæologiske undersøgelse med henblik på deres forhistorie. Knud Rasmussens opgave var, foruden den at være leder, at foretage indsamlinger af gamle eskimoiske sagn, æventyr, og traditioner fra svunden tid, endvidere religiøse overleveringer, sæder, skikke m. m. Da han allerede tidligere havde foretaget lignende indsamlinger blandt polareskimoerne, i Vestgønland og Angmagssalik, ville han få – og også fik – et enestående sammenligningsmateriale, der viste sammenhæng mellem de to eskimo-områder. Hans arbejdsområde kom til at strække sig langt videre end hans medarbejderes, idet han, kun ledsaget af to polareskimoer fortsatte vestpå og i løbet af 1½ år besøgte samtlige eskimostammer langs ishavets kyster. Denne lange rejse, der som alle ekspeditionens rejser foregik med hundeslæde og væsentligt baseret på egen jagt, er den længste slæderejse der hidtil er udført. Knud Rasmussens store slæderejse er en bedrift uden sidestykke. Intet andet menneske kunne have magtet den opgave, det var, at besøge de mange eskimoer, og ikke alene være en velkommen gæst overalt, men ydermere få dem til at åbne sig op og fortælle om sjælelige foreteelser, man normalt holdt for sig selv. Tre ting var medvirkende hertil,

han talte deres sprog, han var fortrolig med den eskimoisk åndeverden, og han var i besiddelse af den takt, som eskimoerne selv ejer og påskønner, når de møder den hos andre.

Ekspeditionens resultater var langt over forventning. Til Nationalmuseet hjembragtes således 15–16000 etnografiske og arkæologiske genstande, og efterhånden som det indsamlede materiale blev bearbejdet, indgik resultaterne i det store 10 binds værk: „Reports of the Fifth Thule Expedition 1921–24“, en række publikationer, der danner grundlaget for næsten al senere eskimoforskning og idag er næsten ubetalelig. Foruden Knud Rasmussens egne værker om den åndelige kultur, rummer serien betydelige afhandlinger af ekspeditionens arkæolog, Therkel Mathiassen og etnograf Kaj Birket-Smith, begge elever af Steensby, og begges værker regnes idag for hørende til klassikere inden for eskimo-litteraturen.

Hvad disse mænd og deres værker har betydet for eskimoforskningen i Amerika kan De høre af en af de betydeligste amerikanske forskere inden for dette felt, dr. Frederica de Laguna, som vi er så heldige at have hos os idag. Ingen vil være mere velegnet hertil end dr. de Laguna, for for det første deltog hun i 1929 i Terkel Mathiassens arkæologiske undersøgelser i Upernavik distrikt, der blev grundlæggende for fremtidige undersøgelser af Grønlands forhistorie, og desuden arbejdede hun i 1933 sammen med Birket-Smith i det sydlige Alaska, hvor de i fællesskab foretog såvel arkæologiske som etnografiske undersøgelser af de derboende eskimoer og indianere.